Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit
Ministerie van Economische Zaken

Quickscan Gebruik diergeneesmiddelen in de Vleeskonijnensector 2015

Datum	16 juli 2015
Versie	1.0
Status	Definitief

Colofon

Quickscan	Gebruik diergeneesmiddelen in de vleeskonijnensector 2015
Contactpersoon	Divisie Landbouw & Natuur Domein Diergeneesmiddelen Catharijnesingel 59 3511 GG Utrecht Postbus 43006 3540 AA Utrecht

Inhoud

Samenvatting

De aanwezigheid van antibioticumresistente bacteriën levert een gevaar op voor de volksgezondheid. Onzorgvuldig en overvloedig gebruik van antibiotica in de dierhouderij dragen bij aan deze problematiek. Doelstelling van de Quickscan Gebruik diergeneesmiddelen in de vleeskonijnenhouderij 2015 is door middel van een beknopt onderzoek (Quickscan) een beeld te krijgen van de huidige stand van zaken met betrekking tot het diergeneesmiddelengebruik door dierenarts en vleeskonijnenhouder, het voorschrijfgedrag van de dierenarts en de mate van voldoen aan de administratie-eisen door zowel houder als dierenarts.

De Quickscan is bedoeld om een indicatief beeld te krijgen van de huidige stand van zaken en niet om statistisch onderbouwde conclusies te trekken.

De inspecties waren gericht op vleeskonijnenbedrijven en hun dierenartsen. De voorwaarde voor selectie en inspectie was dat het vleeskonijnenbedrijf actief was en dat er dieren aanwezig waren tijdens de onderzoeksperiode. De periode waarover gegevens zijn verzameld, is van januari 2014 tot de datum van inspectie eind 2014 of begin 2015.

Tijdens deze Quickscan zijn 7 vleeskonijnenbedrijven en 4 dierenartsenpraktijken geïnspecteerd en deze inspecties hebben plaatsgevonden in de periode van november 2014 tot en met februari 2015.

Uit de analyse van de gegevens van 7 vleeskonijnenbedrijven is gebleken dat:

- Cascade

Er zijn 17 vergunde diergeneesmiddelen gebruikt waarvan 1 diergeneesmiddel is vergund voor het doeldier konijn. De andere 16 vergunde diergeneesmiddelen worden door toepassing bij konijnen via de cascadebepalingen gebruikt.

- 3^{e} keuze antibiotica

Het gebruik van 3^{e} keuze antibiotica vindt plaats op 3 vleeskonijnenbedrijven en beperkt zich tot het gebruik van de werkzame stof enrofloxacine. Dit na een gevoeligheidstest en met onderbouwing door de dierenarts.

- Standaardbehandelingen

Standaardbehandelingen vinden plaats op 2 vleeskonijnenbedrijven. Het betreft het toepassen middels injectie van de werkzame stof oxytetracycline bij de 1^{e} worps voedsters.

- Koppelbehandelingen

Koppelbehandelingen vinden plaats op alle 7 vleeskonijnenbedrijven door toepassing in het drinkwater en in diervoeder. (Inzet van gemedicineerd diervoeder).

- Diervoeder

Het diervoeder wordt betrokken van 1 Belgische diervoederproducent (5 bedrijven) en 1 Nederlandse diervoederproducent (2 bedrijven).

- Gemedicineerd diervoeder

Het gemedicineerde diervoeder wordt betrokken van 2 Belgische diervoederproducenten (5 bedrijven) en 1 Nederlandse diervoederproducent (2 bedrijven) die het gemedicineerde diervoeder in België laat produceren.

- Administratie

Op 2 vleeskonijnenbedrijven was geen administratie aanwezig. Op de 5 bedrijven waar wel administratie aanwezig was, was deze op 3 bedrijven onvolledig. Hiervoor zijn mondelinge waarschuwingen gegeven met een aanzegging van herinspectie.

Uit de verzamelde gegevens blijkt dat de geïnspecteerde dierenartsen in de periode januari 2014 tot en met de datum van inspectie (najaar 2014 tot en met voorjaar 2015) op 6 van de 7 vleeskonijnenbedrijven zorgvuldig zijn geweest bij het voorschrijven van antibiotica.
Het handelen van één dierenarts op één vleeskonijnenbedrijf heeft geleid tot het opmaken van één melding voor de klachtambtenaar bij het Veterinair Tuchtcollege.

Het beeld is dat koppelbehandelingen alleen worden ingezet na een diagnose van de dierenarts.

Inleiding

De aanwezigheid van resistente bacteriën levert een gevaar op voor de volksgezondheid, evenals het achterblijven van residuen in voedingsmiddelen van dierlijke oorsprong. Het sterk gestegen gebruik van antibiotica in de dierhouderij zorgt ervoor dat antibioticaresistentie zowel bij mensen als bij dieren toeneemt. Een onzorgvuldig dan wel overvloedig gebruik van antibiotica draagt bij aan deze resistentieproblematiek. De maatschappij en de overheid vragen om een selectief en restrictief gebruik van antibiotica.
Om de zorgvuldigheid van het antibioticagebruik in de dierhouderij te versterken, zijn alle antibiotica in maart 2014 UDD gekanaliseerd. Dit wil zeggen dat deze antibiotica alleen door een dierenarts mogen worden toegediend. Alleen wanneer een dierhouder aan strenge voorwaarden voldoet mag de dierhouder in enkele gevallen zelf antibiotica voorhanden hebben en toedienen.

In de Nota Diergeneesmiddelen[1], zijn hoofdlijnen geschetst van de ontwikkelingen in het diergeneesmiddelenbeleid en in deze nota is bij Hoofdstuk 4 - Verantwoordelijkheden van betrokken partijen - voor dierenartsen opgenomen:
Dierenartsen hebben de plicht om de diergeneeskunde op een zorgvuldige wijze uit te oefenen, "voor het heil van mens en dier". Van een dierenarts mag worden verwacht dat deze alleen middelen voorschrijft voor dieren die onder zijn 'hoede' staan, nadat op adequate veterinaire gronden een diagnose is gesteld (Good Veterinary Practice). Dit vereist kennis omtrent het dier, de dierhouderij, het bedrijf en de lokale situatie. Daarbij moeten dierenartsen handelen in overeenstemming met de bij de registratie van diergeneesmiddelen gegeven voorschriften. De dierenarts is als 'poortwachter' ervoor verantwoordelijk dat diergeneesmiddelen zorgvuldig, selectief en restrictief worden voorgeschreven en toegepast. Het merendeel van de diergeneesmiddelen mag uitsluitend door de dierenarts worden toegepast of is op recept van de dierenarts verkrijgbaar.

Op 2 september 2014 hebben de Staatssecretaris van Economische Zaken en de Minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport bij kamerbrief[2] mededelingen gedaan over het Antibioticagebruik in de vleeskonijnenhouderij wat onder andere omvatte:
Het antibioticumbeleid heeft zich in de afgelopen jaren vooral toegespitst in de vier grote veehouderijsectoren. Het is ook van belang zicht te krijgen op het gebruik in de kleine sectoren. Een sector met een relatief beperkte omvang is de vleeskonijnenhouderij. Deze bestond in 2012 uit 60 bedrijven met in totaal 43.000 voedsters (zoogkonijnen).
De vleeskonijnenhouderij registreert vrijwillig het gebruik van antibiotica via de website van de antibioticawijzer. Over het gebruik in 2012 zijn de gegevens door het LEI verzameld. In totaal heeft 62% van de bedrijven de wijzer ingevuld. Deze vertegenwoordigen 88% van het totaal aantal voedsters. Het gemiddelde antibioticagebruik ligt op 133 dagdoseringen met een individuele range van 0 tot 331.
Dit betekent niet alleen een zeer hoog gebruik maar ook een grote bedrijfsvariëteit. Het is onwenselijk dat de vleeskonijnensector zo afhankelijk is van het gebruik van antibiotica. Het gebruik in deze sector moet vanuit het oogpunt van volksgezondheid en een duurzame dierhouderij fors worden gereduceerd. De sector deelt deze mening en werkt aan een plan van aanpak voor vermindering van het antibioticagebruik.
In aanvulling op deze gegevens zal de NVWA deze herfst een Quickscan uitvoeren in de vleeskonijnensector, waarmee het voorschrijfgedrag van dierenartsen in deze sector in beeld wordt gebracht.

De Quickscan Gebruik diergeneesmiddelen in de vleeskonijnensector 2015 is uitgevoerd in de periode november 2014 tot en met februari 2015 waarbij met name is gelet op de volgende aspecten: rol van de dierenarts en zijn zorgvuldigheid en de inzet van diergeneesmiddelen volgens de cascadebepalingen.

[1]Kamerbrief 3 november 2009 (29683, 39)
[2]Kamerbrief 2 september 2014 (29683, 189)

Hoofdstuk 1. Normenkader met betrekking tot diergeneesmiddelengebruik

1.1 Wettelijk kader

Het diergeneesmiddelenbeleid is in belangrijke mate gebaseerd op normen en kaders die grotendeels in Europees verband worden vastgesteld. Het Rijk reguleert de wijze waarop diergeneesmiddelen in de dierhouderij worde gebruikt via de Wet dieren. Hieronder wordt de relevante vigerende regelgeving met betrekking tot praktiserende dierenartsen en dierhouders samengevat.

1.2 Praktiserende dierenartsen

De dierenarts moet zich wat betreft het afleveren, toepassen en voorschrijven van diergeneesmiddelen houden aan: De vergunning ten aanzien van diergeneesmiddelen (Artikel 2.19 Wet dieren); De cascade voor dieren die voor de productie van levensmiddelen zijn bestemd (Artikel 5.2 Besluit diergeneeskundigen); Administratie diergeneesmiddelen (§ 1 Regeling diergeneesmiddelen); Gevoeligheidsbepaling bij toepassing aangewezen diergeneesmiddelen (Artikel 5.8 Regeling diergeneesmiddelen).

De norm voor het zorgvuldig voorschrijven van antibiotica volgt uit uitspraken van het Veterinair Tuchtcollege (VTC) en Veterinair Beroepscollege (VBC).
Het VTC benoemt de zorgvuldigheidseisen die gelden voor praktiserende dierenartsen[1], zoals: De praktiserende dierenarts dient onder andere onderbouwd en gedocumenteerd diergeneesmiddelen voor te schrijven en toe te passen.

Als ondersteuning bij het zorgvuldig, restrictief, selectief voorschrijven en het correct (laten) toepassen van antibiotica kan een dierenarts gebruik maken van het Formularium Konijnen[2]. Het formularium maakt onderscheid tussen eerste, tweede en derde keuze antibiotica. Derde keuze antibiotica zijn voor de volksgezondheid kritische antibiotica die in ziekenhuizen veelal als laatste middel tegen multiresistente bacteriën worden ingezet. Vanaf 19 januari 2013 mogen deze middelen alleen worden ingezet nadat een gevoeligheidsbepaling is uitgevoerd waaruit blijkt dat de verwekker niet gevoelig is voor een eerste of tweede keuze antibiotica.

1.3 Vleeskonijnenhouders

Wat betreft het toepassen van voorgeschreven diergeneesmiddelen moet de vleeskonijnenhouder zich houden aan de vergunning ten aanzien van diergeneesmiddelen (Artikel 2.19 Wet dieren) en de administratie van diergeneesmiddelen door de houder van de dieren (Artikel 3.1 Regeling houders van dieren).

De vleeskonijnensector registreert vrijwillig (bovenwettelijk) centraal het gebruik van antibiotica via de website van de antibioticawijzer van LEI-Wageningen UR. (www.antibioticawijzer.nl)

[1]VTC uitspraken 2008/53, 2008/54, 2008/55, 2008/56 en 2009/96
[2]Formularium Konijnen, Juli 2012, KNMvD

Hoofdstuk 2. Onderzoeksmethode

2.1 Selectie vleeskonijnenbedrijven en dierenartsen

In 2014 waren er in Nederland 60 commerciële vleeskonijnenbedrijven met in totaal 320.700 dieren (42.800 voedsters/moederdieren en 277.900 gespeende vleeskonijnen) (Bron: CBS publicatie 24 februari 2015). Uit dit bestand zijn 7 vleeskonijnenbedrijven *at random* geselecteerd. Voorwaarde voor selectie was dat het bedrijf actief was en dat er gedurende de onderzoeksperiode dieren aanwezig waren. Konijnen die als gezelschapsdier worden gehouden maken geen deel uit van deze Quickscan.
De dierenartsen zijn niet rechtstreeks geselecteerd. Na inspectie op de vleeskonijnenbedrijven bleek welke dierenarts(-en) op de bedrijven praktiseerde(n). In totaal praktiseerden 4 dierenartsenpraktijken op de geïnspecteerde vleeskonijnenbedrijven en deze zijn betrokken in deze Quickscan.

2.2 Uitvoering

De vleeskonijnenbedrijven en de dierenartsen zijn bezocht in de periode november 2014 tot en met februari 2015.

Op de vleeskonijnenbedrijven heeft een fysieke inspectie van de aanwezige diergeneesmiddelen en een administratieve inspectie plaatsgevonden. Er zijn gegevens verzameld over de kanalisatiestatus van de diergeneesmiddelen, 3^e keuze antibiotica en de naleving van de administratieplicht (aankoop en gebruik van diergeneesmiddelen, attesten of begeleidingsformulieren van gemedicineerd diervoeder, formulieren VKI).

Bij de dierenartsen heeft een administratieve inspectie plaatsgevonden. De gegevens die zijn verzameld gaan over de periode van 1 januari 2014 tot en met de datum van inspectie.

Aan de hand van checklisten hebben de inspecteurs bepaald of de dierenartsen de zorgvuldigheid in acht hebben genomen die zij in hun hoedanigheid als dierenarts behoren te betrachten.

Bij de beoordeling van de bevindingen zijn het Formularium Konijnen (versie 2 juli 2012), de relevante vigerende regelgeving en de jurisprudentie van het VTC als uitgangspunten gehanteerd. Gevallen waarbij dierenartsen naar de mening van de NVWA tekort zijn geschoten in de zorgvuldigheid die ze in hun hoedanigheid behoren te betrachten worden voorgelegd aan de klachtambtenaar van het VTC.

Hoofdstuk 3. Resultaten

3.1 Enkele getallen

- Algemene gegevens

In alle gevallen (7x) was de vleeskonijnenhouderij de hoofdactiviteit en 6 bedrijven zijn IKB-Konijn deelnemer. Die 6 bedrijven voldoen vrijwillig aan bovenwettelijke (kwaliteits-) eisen. Op 5 bedrijven is een 1 op 1 relatie met een dierenarts en op 3 van die bedrijven is een bedrijfsgezondheids- en bedrijfsbehandelplan en een bedrijfsformularium.
In de vleeskonijnensector worden voortdurend konijnen opgezet en afgeleverd zodat er sprake is van een continue proces. Er is geen sprake van een all-in-all-out systeem zoals bijvoorbeeld bij vleeskuikens.

- Diergegevens, sectorbreed is sprake van gesloten bedrijven met per bedrijf gemiddeld 1000 voedsters en 9000 vleeskonijnen. In deze Quickscan gaat het om gesloten bedrijven met:

Gemiddeld 9300 vleeskonijnen en 1314 voedsters;
Gemiddeld 7308 gespeende vleeskonijnen met een gewicht van 2,58 kg per konijn;
Gemiddeld 7,54 worpen per voedster met 9,46 grootgebrachte jongen per worp en 15,71% uitval;
Gemiddelde vleesproductie per voedster per jaar van 141 kg.

- Diergeneesmiddelen

Zeventien vergunde diergeneesmiddelen met 15 verschillende werkzame stoffen. Eén diergeneesmiddel is vergund voor het doeldier konijn. De overige diergeneesmiddelen zijn vergund voor toepassing bij andere voedselproducerende doeldieren.

3.2 Voorschrijfgedrag dierenarts

- Dierenarts

Een beperkt aantal dierenartsen heeft zich toegelegd op de vleeskonijnenhouderij.

- Bedrijfsbezoeken

De bedrijfsbezoeken door de dierenarts hebben plaatsgevonden op initiatief van de vleeskonijnenhouder. Het betrof met name veterinaire bedrijfsbegeleiding die in een aantal gevallen werd gecombineerd met de verplicht door de dierenarts uit te voeren vaccinaties.

- 3^{e} keuze antibiotica

In de periode waarover de gegevens zijn verzameld, zijn op 3 vleeskonijnenbedrijven 3^{e} keuze antibiotica gebruikt welke zich beperkte tot de stof enrofloxacine en na gebruik van een gevoeligheidstest en met veterinaire onderbouwing.

- Standaardbehandelingen

Op 2 vleeskonijnenbedrijven hebben standaardbehandelingen plaatsgevonden waarbij het toepassen middels injectie betreft met oxytetracycline bij de 1^{e} worps voedsters.

- Koppelbehandelingen.

Koppelbehandelingen vinden plaats op alle 7 vleeskonijnenbedrijven en wel door toepassing in het drinkwater en in diervoeder (door inzet van gemedicineerd diervoeder).

- Gemedicineerd diervoeder

Het gemedicineerde diervoeder wordt betrokken van 2 Belgische diervoederproducenten (5 bedrijven) en 1 Nederlandse diervoederproducent (2 bedrijven) die het gemedicineerde diervoeder in België laat produceren.
Aan alle inzetten van gemedicineerd diervoeder ligt een attest voor gemedicineerd diervoeder ten grondslag dat na een diagnose door een dierenarts is opgesteld.

- Rol vertegenwoordiger diervoeder

Op 1 bedrijf bepaalde de vertegenwoordiger van diervoeder de inzet en keuze van diergeneesmiddelen wat door de dierenarts zonder verdere inspanningen werd gevolgd.

3.3 Administratie vleeskonijnenhouder

De verplichte administratie van diergeneesmiddelen door de vleeskonijnenhouder was op 2 bedrijven niet aanwezig en op 5 bedrijven wel aanwezig maar op 3 bedrijven onvolledig. Een deel van de niet aanwezige of onvolledige administratie was wel beschikbaar in de verplichte administratie bij de dierenarts zodat de gegevens wel beschikbaar waren.

3.4 Handhaving

- Dierenartsen

Eén praktiserende dierenarts niet heeft voldaan aan de zorgvuldigheid die hij in zijn hoedanigheid behoort te betrachten. De dierenarts wordt verweten geen bedrijfsbezoek, diagnose en bedrijfsbegeleiding te hebben uitgevoerd maar zijn therapie te hebben gebaseerd op de bevindingen van een diervoedervoorlichter. Hiervan wordt een melding gedaan bij de klachtambtenaar van het VTC.

- Vleeskonijnenhouders
Daar waar de vleeskonijnenhouder niet (2x) of onvoldoende (3x) heeft voldaan aan zijn verplichtingen aangaande de administratie zijn deze vleeskonijnenhouders mondeling gewaarschuwd met een aanzegging van een herinspectie eind 2015 of begin 2016.

Hoofdstuk 4. Conclusie

Het beeld dat uit deze Quickscan naar voren komt, is dat er grote verschillen zijn tussen de geïnspecteerde bedrijven wat betreft zorgvuldigheid en restrictiviteit tijdens de onderzoeksperiode:
- DDD varieert van 21 tot 121;
- Bedrijfsbezoeken (exclusief bezoek voor vaccinaties) varieert van 2 tot 21.

Verdere bijzonderheden zijn:
- Het gebruik van diergeneesmiddelen vindt in hoofdzaak plaats door middel van de cascadebepalingen;
- Het gebruik van 3e keuze antibiotica is zorgvuldig;
- Er vindt geen preventief gebruik plaats behoudens de standaardbehandelingen op twee vleeskonijnenbedrijven;
- Als leidraad voor de keuze van antibiotica wordt het Formularium Konijnen gebruikt.

Verder is het beeld dat op alle vleeskonijnenbedrijven koppelkuren plaatsvinden na een diagnose van de dierenarts.

Het gemedicineerde diervoeder wordt veelal uit België betrokken. Waarborgen met betrekking tot de veiligheid van dit diervoeder kunnen door de NVWA niet worden gegeven.

Daar waar op de betrokken vleeskonijnenbedrijven in de geanalyseerde periode sprake was van 3e keuze antibiotica is deze voorgeschreven door dierenartsen na een gevoeligheidstest en met onderbouwing.

De naleving van de administratieve verplichtingen (logboekadministratie) door de konijnenhouders verdient aandacht.

Tot slot
De vleeskonijnensector werkt aan een plan van aanpak voor vermindering van het antibioticagebruik. De sector zet zich in voor een sectordekkende registratie van het gebruik via regelgeving en aangevuld met de eisen van het afsluiten van een 1 op 1 overeenkomst tussen ondernemer en dierenarts en het nemen van preventieve maatregelen via een bedrijfsgezondheidsplan en –behandelplan.
Tevens zet de sector zich in voor het niet meer gebruik maken van 3e keuze antibiotica. Deze intentie is uitgewerkt in een plan van aanpak.